

lap példányszáma százazres volt, ez már a valódi tömegsajtó korszaka. Megjelenik a szenzációkra éhes bulvársajtó, magával hozva a lapterjesztés új formáját, az utcai árusítást.

Ezt követi a nagy független lapok (*Pesti Hírlap*, *Budapesti Hírlap*, *Pesti Napló*, *Budapesti Napló*) sorsa alakulásának, politikai irányvonalának felvázolása, s több, a lapok „életében” nagy szerepet játszó zszurnaliszta, tulajdonos, szerkesztő, munkatárs (így például Mikszáth Kálmán, Rákosi Jenő, Ady Endre, Vészi József és Gajári Ödön) mini portréja. A következő részben az ideológiailag elkötelezett sajtóval, a katolikus egyház által támogatott lapokkal, a Függetlenségi párt orgánumaival, az *Egyetértéssel* és a *Magyarországgal*, a Szociáldemokrata párt lapjával, a máig megjelenő *Népszavával*, valamint a radikális *Magyar Hírlappal* és az abba 1926-ban beolvadt *Világgal* foglalkozik Buzinkay Géza. A modern magyar sajtó történetének csúcspontja, az üzleti vállalkozásként is sikeres *Az Est* című napilap létrejötte 1910-ben. Az újság megjelenését hatalmas reklámkampány vezette be, rövid idő alatt sikerpályát futott be, példányszáma már az első évben elérte a 80 000-et. Igazi bulvárlap volt, a fő hangsúly nem a politikán, hanem az érdekes információk közzétételén volt, jól szervezett tudósítói gárdája a világ legkülönbélebb pontjairól küldte tudósításait. A lap tulajdonosa és szerkesztője Miklós Andor meggazdagodott, más lapokat, kiadót, épületeket is megvásárolt, valódi sajtókonzern hozott létre, ugyanakkor vagyonaiból jótékony célokra is fordított.

Végezetül Buzinkay kedvelt témáját, a korszak politikai vicclapjainak történetét foglalja össze; e témáról már korábban publikált munkáiban olvashatunk részletesebben. Rövid jellemzést kapunk még a korszak legjelentősebb folyóiratairól, a *Husadik Századról*, a *Nyugatról* és *Magyar Figyelőről*. Befejezésül az 1914. április 11-én életbe lépett új sajtótvény pozitív és negatív hatásairól tudhatunk meg többet. Az egész korszak lezáró eseménye, a világháború, a sajtót a háborús propaganda eszközüvé tette, a lapok siettek haditudósítókat (az egyes újságok tudósítóinak nevét is felsorolja a szerző) küldeni a háborús helyszínekre.

Buzinkay Géza tanulmánya azért is jelentős, mert lényeglátóan, adatgazdagon, ugyanakkor élvezetes, színes stílusban foglalja össze a magyar politikai sajtó történetének hetven évét, és teszi mindezt a németül olvasó szakközönség számára első ízben hozzáférhetővé. Tanulmánya sajnos azért nem tekinthető a korszak egész magyar sajtója történetének, mert egyedül nem vállalhata fel a meghatározott időhatárok között megjelent magyar folyóirat-irodalom és a szaksajtó-termes részletekbe menő tárgyalását. A magyar sajtó történetének német nyelven való korszerű összefoglalása még várat magára, Walter Raichle 1939-ben Berlinben kiadott és nemzeti szocialista jegyeket mutató könyve óta nincs újabb magyar sajtótörténet németül.

Összefoglalva elmondható, hogy e kitéző kézikönyv tanulmányai a Monarchia társadalomtörténetének és a nyilvánosság fórumainak bemutatása mellett a magyar sajtótörténet német nyelven való megismertetéséhez is nagymértékben hozzájárulnak.

RÓZSA MÁRIA

Könyv, Románia, Európa. Konferencia-sorozat a bukaresti Fővárosi Könyvtárban. A román állam sok mindenben következetesebb, mint a magyar. Az egyik következetesség a Magyarországon minden kormány által emlegetett, de soha ki nem alakított „nemzeti minimum” megfogalmazása. A románok már a 18. században kialakították ezt, azóta király, kommunista diktátor, több párti berendezkedésű államformáció, mindenki ezt követi. A kulturális politika is ehhez igazodik. A román kultúra európai kapcsolatrendszerének tudatos kutatása, felmutatása, akár az állami propaganda szintjén is, hozzátartozik ehhez a kulturális politikához. Ráadásul ez olyan téma, amelyhez nem kell hamis állításokat megfogalmazni, mert a román kultúra alapjaiban keleti keresztény,

sok szálon kötődik a nyugati kereszténységhez, szekularizált tendenciái pedig egyértelműen a nyugat-európaiakat követik.

Az Európai Unió tagjává vált Románia azonban túllépett ezen az elképzelésen, vagyis a román kultúrát már nem egyszerűen az európai kultúra részeként mutatja meg, hanem olyanak, amely a globális kulturális és tudományos kihívásokkal is képes szembenézni, annak sokszínűségéhez aktívan hozzájárulni. Ennek megfelelően a szimpózium egyes szekciói közül legalább egy mindig valamilyen globális témát tárgyal (pl. szóbeliség és írásbeliség), vagy a román kelet-kutatás emlékezetének témaköréhez kapcsolódik.

A gazdasági csodát nem várva, a pozitív diszkriminációt a kulturális és a tudományos rendezvényekkel kapcsolatosan alkalmazva – végül ez is kisebbségápolás, hiszen nagyon-nagyon kisebbségbe szorult Európában az értelmiség – a Fővárosi Könyvtár (Biblioteca Metropolitană) Bukarestben 2008-tól évente nemzetközi konferenciát rendez „Cartea, România, Europa” címmel. Mindig valamilyen román évfordulót ünnepelnek ezzel a szimpóziummal. A megnyitón megjelenik a román állam valamelyik magas rangú tisztségviselője, így számos külföldi diplomata is. Erre a rendezvényre a román állam meghívja a résztvevőket, vállalja minden felmerülő költségüket (utazással együtt) pusztán azért, hogy Bukaresthez kössön olyan szakmai köröket, amelyek éves konferenciájukat amúgy is megtartanák. Ezek a szakmai körök örömmel mennek Bukarestbe, hiszen a román állam támogatja ezzel a tevékenységüket. A plenáris előadások tartására nemzetközi tekintélyű tudósokat hívnak meg, akiknek felajánlják a lehetőséget, hogy kialakíthassanak egy szekciót, ahova azokat hívhatják meg, akiket akarnak. A román fél csak hazai szakembereket javasol a külföldiek mellé. A külföldiek meghívásánál külön figyelnek arra, hogy emigrált román tudósokat is hazahívjanak a rendezvényekre. A vendéglátók aztán bemutatják a hazai tudósokat, kapcsolatot teremtenek köztük és a világban működő műhelyek között, no meg megmutatják Romániát (kirándulások). Így a véleményalkotó, a közvéleményt formáló értelmiségiek közül egyre több nagyon pozitív élménnyel tér haza, megismerve Románia értékeit. A román állam ezt teszi akkor is, amikor éppen gazdasági válságot játszatnak el a világgal, és akkor is, amikor prosperitást kell hinnünk. A kongresszuson elhangzott előadásokat, az elhangzás nyelvén (francia, angol, ritkán spanyol, olasz, vagy német), ki is adják, mindig a következő konferenciára, vagyis egy éven belül (így szakmai haszna is van ennek).

És még egy fontos momentum a konferencia-sorozat kapcsán: a kulturális politika céljainak a megvalósítása nem valamely minisztérium, vagy ismerősök magánvállalkozásainak a feladata, hanem a meglévő, történelmileg kialakult kulturális intézményeké. Nekik van ugyanis nemzetközi hitelük. A pénzt is ők kapják erre a rendezvényre. Florin Rotaru, a Fővárosi Könyvtár főigazgatója így szakmai célokat tud megvalósítani abban a keretben, olyan stratégiával, amellyel egyébként ő maga is egyetért.

Lucrările simpozionului internațional Cartea. România. Europa. Ediția I – 20–23 septembrie 2008. 500 de ani de la prima carte tipărită pe teritoriul României. Biblioteca Metropolitană București. Cuv. înainte Florin ROTARU. București, 2009. Editura Biblioteca Bucureștilor.

Az első konferencia megrendezésével főként az ősnymondász Macarienek állítottak emléket, aki 1508-ban Cetinjéből Bukarestbe (vagy Tîrgovistébe) ment nyomtatni. Ekkor még csak 30 előadás hangzott el (2010-ben már 186!), amelyeket három szekcióba osztottak: „Az európai könyv története”, „A hagyományos és az elektronikus könyvtárak”, „A keleti románság, kultúra és civilizáció”. Ez utóbbi téma évfordulós aktualitását adta, hogy 300 éve tűnt el Nicolae Milescu, aki egy orosz expedíciót vezetett Kínába.

Az első szekció vezető előadása Frédéric Barbier-é volt, aki a Gutenbergről írt monográfiájának (vö.: MKsz 2007. 254–257.) tézisszerű összefoglalását adta a nyomdászat megjelenésének olyan összefüggéseiről, mint a könyvtörténeti hagyomány folytatása, az újítás, illetve az újítások mentén keletkező újabb innovációkra készítő, azokat lehetővé tevő technikai változások. Az előadása címét magam ügyesen provokatívnak érzem: „1452: Une date pour l’Europe”, vagyis nem 1453, jóllehet, a könyvtörténeti találmányok datálása bizonytalan, de a francia történész szándékosan nem Paul Oskar Kristeller szellemében (a latin és a görög reneszánsz) értelmezi Európa új-jászületését, hanem azt a könyvhöz köti (erről természetesen ő nem beszélt előadásában). A szekció másik, nem román könyvvel kapcsolatos előadása az 1480–1520 között Kasztíliaiban megjelent jogi kiadványok társadalmi szerepét (uralkodói reprezentáció, közvélemény formálás, hagyományrögzítés stb.) elemzi (Elisa Ruiz García), vagyis egy kis ország könyvkiadását mutatja be abban az időben, amikor román földön megjelent a nyomdászat. A legtöbb előadó a román könyvek jelenlétével foglalkozik különféle gyűjteményekben (Cantemir a British Libraryben és a francia nemzeti könyvtárban, román munkák a nagyobb francia bibliotékákban, Bukovinában, Görögországban), Elena Chiaburu pedig a könyv moldvai és havaselvi kereskedelméről (17–18. század) ad átfogó képet, a könyv társadalmi szerepének elemzésével. Alin Mihai Gherman egy bibliográfiai újdonságot mutatott be: a bukovinai Cernăuți-ban (ma Ukrajna: Csernovszi) megjelent ABC-s könyvet, amely egyben bizonyítéka annak, hogy Eduard Viniarj az 1830-as évekig működött a városban.

Számunkra, magyarok számára is az első szekció a legérdekesebb. Macarie meghívásának és valachiai tevékenységének körülményeiről Radu Ștefan Vergatti beszélt („Le règne de Radu le Grand”), részletesen tárgyalva a nagy román vajda és II. Ulászló kapcsolatát is. Előadása lényegében Radu művelődéspolitikájáról szólt, és ebben a kontextusban helyezte el a tényt, hogy a nyomdászat művészet megjelent román földön. Coresiről, könyveinek díszeiről Stela Toma tartott előadást, Ruxandra Moașa Nazare pedig a 19. század elején Brassóban, a Boghici testvérek számára nyomtatott (Michael Dürr) román kiadványok illusztrációiról. Könyvtártörténeti szempontból fontos Vasile Oltean előadása, aki a brassói Szent Miklós román ortodox templom 1680-as összeírásának könyves tételeit elemzi. Olvasmány, illetve olvasástörténeti szempontból két előadás hangzott el. A 19. század kiemelkedő tudós egyénisége, a moldvai ortodox metropolita Iosif Naniescu régi román könyveiről (Dan Jumară), köztük számos erdélyi kiadványról, illetve a szilágysági, szolnok-dobokai és máramarosi könyvbejegyzésekkel fennmaradt román nyelvű kiadványok 17–19. századi használatáról (Ioan Oros).

A második szekció megszokott általánosságokkal telt az elektronikus médiumokról, illetve a digitális könyvtárak szerepéről. A harmadik szekció érdekesebb volt, néhány előadás egyértelműen az elsőbe tartozhatott volna, így Corina Teodoré, aki a 17–18. századi román női olvasókról beszélt. A legtöbben azonban a románok jelenlétéről az Athosz kolostoraiban, illetve a macedónok romániai jelenlétéről a 20. századi sajtó kapcsán (a balkán-háború idején, illetve a két világháború között). Két előadás foglalkozott a román kelet-kutatások történetével is.

Lucrările simpozionului internațional Cartea. România. Europa. Ediția II-a – 20–24 septembrie 2009. 550 de ani de la prima atestare documentară a orașului București.
Redactor Julieta ROTARU. București, 2010. Editura Biblioteca Bucureștilor.

A Bukarest napja alkalmával megrendezett konferencián már 77 előadás hangzott el öt szekcióban. „A könyv története és a könyvkultúra” szimpózium ezúttal nagyobb részt a 18–19. századra koncentrált, bár voltak kivételek. A Párizsban élő Monica Breazu például a protestáns embléma használatáról, főként Jean Borel és Pierre Haultin nyomdászjelvényeiről beszélt, a londoni Geoffrey Poper pedig a 16–18. századi bibliai filológiai kiadványok arab forráshasználatáról, az európai nyomdák arab betűkészletéről. Többen adtak elő mai könyvtárak román állományáról, illetve tör-

téneti gyűjteményekről. A bukovinai 18. századi könyvgyűjtemények anyagát Olimpia Mitric korabeli összeírások alapján mutatta be, míg a Neamt megyei kolostorok Szent Vazul kéziratait Aurel Florin Tuscanu. Fontos tanulmányt tartom Vioria Aura Păușet, aki a francia nyelv, és kiadványok moldvai és havaselvi elterjedésével foglalkozik (19. század). A magyar könyvtörténetírás számára érdekes Alin Mihai Gherman tanulmánya az „Erdélyi iskola” (Șcuola Ardeleană) tevékenységéről, hiszen egységben mutatja be a balázsfalvi 18. századi művelődési törekvéseket az iskolák fejlesztésétől, a román könyvek írásán át a könyvhasználatig. Elena Chiaburu ezúttal az 1804–1805-ben Budán megjelent 12 kötetes *Minee* moldvai terjesztését követi nyomon. A Ioan Piuaru Molnár kiadó, Hagí Constantin Pop, a szelbeni kereskedő és Iosif, Argeș püspöke összefogásával megjelent kézikönyv alapvetően járult hozzá a moldvai románok művelődéséhez, és bár a tulajdonosok nagyobb része volt egyházi személy, a kultúra polgári nyilvánosságának kezdetei is tetten érhetőek a könyv terjesztése kapcsán.

A Könyvtár- és Információtudomány szekció népes előadói közönsége valóban nemzetközi volt, Kanada, Algéria, Oroszország, Moldova, Franciaország, Finnország, Hollandia, és Bénin képviseltette magát, és a különféle könyvtártípusok szerepének történeti változása, illetve a digitális világ volt a fő téma.

A harmadik szekció a „Mitoszoktól a rituáléig” címet viselte, és számos ázsiai, afrikai ország is képviseltette magát az európaiak mellett. A kongresszus egyetlen magyar előadója, Dobrovits Mihály, a közép-ázsiai és az ókori mítoszok párhuzamairól beszélt. A negyedik szekció ismét a románok, a román tudomány nyomába eredt, jelenlétüket vizsgálta az Athosztól, Törökországon át a keleti világban.

A harmadik konferencia 2010-ben volt, anyaga 2011. szeptemberére (a negyedik szimpózium idejére) jelenik meg. Ezúttal már Magyarországról is hívtak előadókat, Dobrovits Mihály mellett Verók Attila, és ezen ismertető írója szerepelt.

Simpozionul internațional Cartea. România. Europa. Ediția III – 20–23 septembrie 2010. 300 de ani de la începutul domniei savantului român Dimirie Cantemir.

Ebben az évben négy nagyobb szekcióban 186 előadás hangzott el. A plenáris előadásokat az egyes szekciók vezetői tartották. Az első szekció („Könyv és művelődés – Istoria și civilizația cărții”) előre meghatározott vezérfonala a francia eszmék közép-, kelet- és déleurópai elterjedése volt, illetve erre is figyelemmel a kiadványok, illetve könyvtermés nyelvi összetételének változásai. A szekció szakmai koncepciójának kidolgozását Frédéric Barbier-ra bízták. A francia hatás kérdéskörében ezért sem korlátozódott a szekció a „köztes-európai” régióra, Maria Midori Deaecto példának okáért a francia kiadványok 19. századi braziliai terjedéséről beszélt, Maria-Luisa Lopez-Vidriero pedig a Bourbonokkal Spanyolországba érkező francia tisztek, nemesek könyvhasználatáról.

A kiadói stratégiák, illetve a terjesztés nyelvi problémáit Frédéric Barbier plenáris előadása vázolta, majd számos esettanulmány következett. Marie-Hélène Tesnière a francia nyelvűségre irányuló első kulturális politikáról, V. Károly francia királyéról értekezett. A tudományos nyelvhasználat moldvai és havaselvi változásáról, a francia térhódításáról, illetve az ezzel kapcsolatos moldvai vitákról Radu Păun tartott nagyszerű előadást. Raphaela Mouren a velencei és a lyoni 16. századi kiadó stratégiáinak nyelvi elemeit elemezte, Daniel Baric pedig a glagolita írás használatának újjáéledését, illetve ennek okait. Az európai kereskedelmi kérdésekről Claire Madl (a prágai Gerle kiadó), Otto Lankhorst (a 17–18. századi hollandiai kereskedők), Sabine Juratic (párizsi kiadók kereskedelmi hálózata), Jacques Hellemans (a 19. századi belga kiadók nemzetközi kapcsolati) előadását hallgathattuk.

Néhány nyomdászattörténeti téma (kiadói jelvények, keleti karakterkészletek használata) mellett a közép-európai (főként moldvai, havaselvi) könyvtárak francia anyagáról számoltak be a meghívottak.

A további szekciók: „Információtudomány, könyvtártörténet – Științele informației, istoria bibliotecilor”; „Euro-, és afroázsiai kutatások – Studii euroasiatice și afroasiatice”; „Cantemir és kora – Cantemir și epoca sa”. A könyvtártörténeti előadások különböző könyvtártípusok társadalmi, történeti szerepét vizsgálták főként a 19–20. században. A Dimitrie Cantemir munkáinak elterjedését vizsgáló előadások is jól hasznosíthatóak az olvasmánytörténet kutatói számára.

A konferenciák aktái egyre terjedelmesebben, és tematikusan is egyre összetettebbek. Kétségtelen azonban, hogy számos alapvető tanulmány jelenik meg ezekben, olyanok, amelyek hozzá tartoznak a tájékozott szakemberek kulturális horizontjához.

MONOK ISTVÁN

Az MTA Könyvtörténeti Munkabizottságának tevékenysége (2000–2010). 2000-ben újjáalakult a Művelődéstörténeti Bizottság. E bizottság szakmai hatáskörében tevékenykedett a Könyvtörténeti Munkabizottság is. A Művelődéstörténeti Bizottság a Könyvtörténeti Munkabizottság elnöki teendőinek ellátására Bitskey Istvánt (DTE) kérte fel. A vele való megbeszéléseken kialakult a Könyvtörténeti Munkabizottság elképzelt új névsora.

[2000.] Az *első ülésre* Debrecenben, a Déri Múzeumban került sor. Heltai János (OSzK) egy rövid előadást tartott az *RMNy* megjelent III. kötetéről, majd a jövőre tett kitekintést P. Vásárhelyi Judit (OSzK). Ezután a bizottság meghallgatta Madas Edit (MTA–OSzK) beszámolóját a fragmentum-kutatás helyzetéről. Heltai megemlítette a kötet összeállításának új módszerét, a nyomda-meghatározás pontosságát illetve a műfaji felosztás fontosságát. P. Vásárhelyi Judit megrajzolta a következő három *RMNy*-kötet beosztását, s felvetette a digitalizálás kérdéseit. Madas Edit a töredék-kutatás problémáit sorolta fel, s kiemelte az előttük álló feladatokat.

[2001.] A *második ülésnek* az Országos Széchényi Könyvtár adott helyet. Először Király Péter (Arcanum Kiadó) számolt be az Újkori Kéziratok Tára jelenleg folyó munkálatairól. Három munkafázist különítettek el a munkatársak: 1. szövegrögzítés 2. egyes adatelemek jelölése 3. szabványos könyvtári címlírás létrehozása. A második előadást Domokos György (PPKE) tartotta egy készülődő magyar ortalika-repertóriumról. Ennek célja, hogy a Magyarországon fellelhető ortalikákról pontos információkat szolgáltatson külföldi és hazai kutatóknak egyaránt. A harmadik előadás V. Ecsedy Judité (OSzK) volt, aki az Európai Tudományos Könyvtárak Konzorciumának (Consortium of European Research Libraries) megalakulásáról és terveiről tájékoztatta a bizottságot.

A *harmadik ülésre* – a bizottság előzetes terveinek megfelelően – Szegeden került sor, az Egyetemi Könyvtár Régi Nyomtatványok Tárában. Először Monok István (OSzK) tartott előadást, amelyben felvázolta a szegedi könyvtörténeti kutatások több mint két évtizedét. Beszámolt az eddig elkészült kötetekről, az élő sorozatokról, a kutatás anyagi finanszírozásáról és személyi kérdéseiről. Külön kiemelte a szegedi régi könyves képzés jelentőségét, amely már tíz éve működik sikeresen, tanítványaik számos fórumon arattak sikert, s bevonják őket már az oktatás elején az alap kutatásokba. Röviden kitért a szegedi könyvtár történetére, az állomány és a külön-gyűjtemény kialakítására, s a velük kapcsolatos szakmai problémákra. Hangsúlyozta a nemzetközi összefogás fontosságát, utalva a soproni könyvtörténeti kötet példamutató együttműködésére. Kiemelte a szlovák és a román közös munkálatokat, s a tervbe vett köteteket, amelyek egyaránt jól hasznosulhatnak mindegyik ország művelődéstörténeti kutatásában. Ezután Keveházi Katalin (SZTE) mutatta be az Eruditio-